

BOOK REVIEWS

Publisher info:

Title:

Review of the Institute of History and Archaeology RIHA

web address:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/RIHA>

ISSN: 2671-3144

eISSN: 2671-3152

First Published: 2010

Subject:

history, archaeology, anthropology
history of art, ethnology,
other humanities

Publisher:

Institute of History and Archaeology
FON, Goce Delcev University

Editor in Chief:

Ljuben Tevdovski
Goce Delcev University, Macedonia
ljuben.tevdovski@ugd.edu.mk

Editorial Board:

Todor Chepreganov
Goce Delcev University, Macedonia
Nevena Trajkov
Florida International University, USA
Trajce Nacev
Goce Delcev University, Macedonia
Jaromir Benes
Univer.of South Bohemia, Czech
Republic
Stojko Stojkov
Goce Delcev University, Macedonia
Aleksandar Bulatovic
Institute of Archaeology, Serbia
Verica Josimovska
Goce Delcev University, Macedonia
Svetla Petrova
Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria
Oliver Cackov
Goce Delcev University, Macedonia
Martin Husar
Constantine the Philosopher University,
Slovakia

Todor Chepreganov, Ph.D.

Institute of History and Archaeology, FES,
Goce Delcev University
todor.cephreganov@ugd.edu.mk

**Триптих за македонскиот идентитет,
Огледи за македонското самосознание
од средниот до новиот век, in
Bibliotheca Instrumenta Historiae
*/Прирачници за историја, по 2, Скопје,
2018, стр. 209, три показатели, 28
илустрации, 4 карикатури.***

Reviewed by:

Todor Chepreganov

Триптих за македонскиот идентитет, Огледи за македонското самосознание од средниот до новиот век, in *Bibliotheca Instrumenta Historiae /Прирачници за историја*, по 2, Скопје, 2018, стр. 209, три показатели, 28 илустрации, 4 карикатури.

На почетокот на 2019 година, како втора книга во едицијата: *Прирачници за историја*, излезе од печат трудот на проф. д-р Наде Проева „Триптих за македонскиот идентитет - Огледи за македонското самосознание од средниот век до новиот век“. Самиот наслов кажува дека станува збор за книга која содржински има три дела/глави. Првата е: „Многузначноста на терминот Бугари и од него изведените Бугарин/Бугарејци/, Бугари /Bulgarini/Bulgareis/“ (стр. 11- 22) ; „Македонците и македонскиот идентитет во Првата светска војна“ (стр. 23 – 54); и „Негирањето и македонскиот идентитет и националните митови во современа Европа“ (151 – 157).

Триптихот на Проева, во суштина преставува речиси децениско размислување за македонскиот идентитет, кој добива своја кристализација „по жестокиот притисок и отворените уцени и закани од евроатланските структури за менување на името на Р. Македонија, како и по зачестените напади врз македонската самобитност во прв ред од страна на соседите“ .

Само накратко за мотивите на авторката за пишување на книгава. Со распаѓањето на социјалистичкиот систем во Источна Европа дојде до наплив на националистичките страсти, што од своја страна доведе до процес на преиспитување и повторно пишување на историјата, како што вели Проева, првенствено од страна на псевдо историчари, а се вклучија дури и професионални историчари и археолози. На политичката сцена се вратија националните, поточно национал-шовинистичките идеологии. Кога во една средина ќе се појават или ќе зачестат псевдо научни теории, се поставува прашање дали тие треба да се побиваат или пак едноставно да се игнорираат. Според Проева мислењето на научниците е дека сензационалистичките теории (откривање нови писма или „читање“ на веќе дешифрирани, откривање на „вистинското“ потекло на народите и сл.), не заслужуваат време и труд, зашто освен што се внесува забуна кај пошироката јавност и што го одвлекуваат вниманието на јавноста од научниот колосек, во никој случај не можат да ја загрозат науката. Но, смета таа, кога псевдо научни теории се објавуваат под логото на највисоките научни

установи во една земја и од истражувачи етаблирани во нивните области, тогаш и најголемите скептици се замислуваат и почнуваат да се сомневаат во општо прифатените, проверени и докажани научни достигнувања, и од тие причини Проева се зафатила да се разјаснат и објаснат одредени работи како што се: современите национални митови што се користат за докажување на староста на народите и на правото врз заземените територии, како и злоупотребата на археологијата и историјата за постигнување на национално-политички цели. Тоа според неа се прави со манипулација на историските факти и на материјалната култура од страна на поединци, кои за жал се ставаат во служба на политиката и на политичарите. Како резултат на тоа имаме повторно отворање на одамна затворени прашања во науката, како што е прашањето за македонскиот јазик, впишан во регистарот на ОН од 1977 год., за коешто до вчера верувавме дека е затворено. И наместо дискусии за научни теми меѓу научници и на научни конференции, бурни дискусии се водат во медиумите, најчесто од самопрогласени експерти и аналитичари што го одвлекуваат вниманието на јавноста од научниот колосек (предговор стр. 7-10).

На страниците на овој триптих Проева прави мостови меѓу одделните историски епохи и мостови меѓу нивните историски учесници кои се вложиле себе си во реализацијата на македонската историска идеја кои секогаш небиле единствени туку национално спротивставени ориентации и тоа го прави во време, како што истакнува самата, кога македонскиот народ е тешко ранет, неговата претпоставена слабост, како и немарноста на нашите политичари, перфидно и сурово се користат од соседите за безмилосни напади и игнорирање на македонската историја, култура, јазик. Основната нитка која се провлекува низ содржината во триптихот е потрагата по македонскиот национален идентитет, односно одговор на прашањето ОД КАДЕ СМЕ, КОИ СМЕ, ШТО СМЕ И КАДЕ ОДИМЕ, не само за Македонците, туку и за другите балкански народи.

Мислев дека овие идентитетски прашања за нас како генерација ќе бидат зад нас како завршени процеси на целиот Балкан, каде различноста, меѓусебното почитување и респектирање ќе бидат движечката сила. За жал, ние сме вратени во средината на XIX и XX, кога на територијата на Македонија доминантни беа пропагандите на соседните балкански држави кои на секој начин ја негираа македонската посебност. И сега во дваесетите година на XXI век ние како да сме на почетокот на докажувањето на својот

идентитет. Како на генерација нам ни се падна да го разрешиме тоа прашање. И го разрешивме како што (не)треба. Она што не им успеа на пропагандите го направивме ние самите - тотално обезличување.

Тоа од своја страна и те како „научно“ ја боли и проф. д-р Проева. Својот разговор со историјата на македонскиот народ, а и митовите на другите балкански народи Проева, го започнува без какви било оптоварувања, ослободена од сите идеологии, а вооружена со сите расположливи документи, домашни и странски. Имајќи го предвид и нејзиното неспорно долгогодишно искуство на полето на историографијата, влегува во сосема отворен разговор со своите и нашите претци и како на филмска лента не води низ замрсениот лавиринт на идентитетските прашања и негирањето на македонскиот идентитет и тоа во прв ред од соседите, но не само од нив. Премрежијата што ги поминал македонскиот народ на патот кон својот македонски национален индивидуалитет, Проева ги набљудува, анализира, дискутира за нив и со нив во еден историски континуиран процес, процес кој бил и прекинуван, но никогаш не застанал, процес во кој се испреплетуваат политиките и интересите на балканските држави, големите сили, пропагандите на соседните балкански држави, митовите кај балканските држави. Проева, во таа своја анализа приказната за македонскиот идентитет ја плете многу fino, (не)мирно, сталожено, рационално без какви било негативни страсти, емоции или напади кон било кого. Со своите прашања и толкувања таа внимателно приоѓа на едно минато време и го открива неговото значење, ги дополнува досегашните сознанија така што тоа да стане разбирливо за нас, за нашето мислење и за нашата претстава. Таа на страниците на триптихот се обидува да ја одбегне случајноста и непредвидливоста, барајќи одговор за се. Историската нарација има своја функционалост. Таа прво го поставува прашањето КАКО пред да го постави прашањето ЗОШТО, а не можеби-можеше-да-биде. Нејзината приказна не е, како што би можело некој да каже, фризирана, наменета за некоја посебна целна група. Напротив, Проева во овој свој историски разговор во однос на македонскиот идентитет се соочува со сопствената историја, не „бега“ од ниту еден историски настан или личност. Во овој контекст Проева се осврнува на минатото како сенка што секогаш лебди над сегашноста, но таа настојува, во својата книга, читателите да станат свесни за сенката на историјата и по можност да најдат олеснување во сегашноста и можностите за иднината. Проф. д-р Проева не настојува да наметне контролирано паметење, што да се памети и како. Таа нема никако страв од соочувањето со

минатото, со траумите од минатото или со она што сме биле (на пр. етнонимот Бугарин). Таа не настојува во разговорот со сопствената историја, со историјата на својот народ да ги изгуби или заборави сеќавањата, без кои сигурно се губи и идентитетот. Таа оди против тврдењето на Ниче дека “е здраво да се заборави” и на Томас Цеферсон кој смета дека “смртта не може да ги наметне своите закони на живите”. Иако, од прагматичност, можела и да го направи тоа, сепак Проева е доблесна и не сака да потисне ништо, не сака да има грижа на совест или да прави компромис, бидејќи како што вели германскиот историчар Хорст Милер, луѓето кои ги “потиснуваат своите сеќавања (и историја) се или болни или ќе се разболат”. Проева може да се вброи меѓу оние кои се придржуваат до зборовите на историчарот Руди Ризман кој вели дека „Човек мора постојано да испитува, (а не да ја мие) својата совест, накратко, во секој поглед мора да биде непоколебливо верен и на начелото на неоконформизмот и применетата етика”.

Книгата зборува за негирањата на македонскиот идентитет од страна на соседите кои, според Проева, се поткрепуваат со „историски аргументи” односно со националните митови, а од страна на ЕЗ/ЕУ и на САД со премолченото прифаќање и толерирање на ваквите митови. Во книгата во посебни делови се разгледуваат: бугарскиот пантракиски мит; албанските национални митови: панилиризам и национал-комунизам; грчкиот панхеленски мит; современиот македонски мит создаден како реакција на негаторскиот однос на соседите; како и за премолчуваната Европска митоманија и Европска гркофилија/Хеленофилија. Нејзините анализи базирани на научна аргументација го прават своето, разоткривање на сите лаги во однос на митовите и создавањето на идентитетот на соседните балкански држави.

Проева воопшто не се труди да убедува било кого во постоењето на македонскиот идентитет, македонската нација. Тоа го прави научната аргументација и силата на историските документи кои таа ги приопштува, а богами и 311 белешки на 140 страници текст. Следејќи ја историската методологија таа чекор по чекор го води читателот низ премрежијата на она што го прави македонскиот и другите идентитети. Проева не наметнува ставови. Дава свое мислење, анализира, критикува, полемизира, научно аргументира и поентира. Сето тоа може и да биде подложно на критика. Може и да не се согласиме со нејзините ставови што е сосема разбирливо. Борба на мислења. Всушност и тоа е задача и работа на науката. Да поставува прашања и да бара

одговори. Но колку и да се поставуваат прашања и колку и да се даваат одговори проф. д-р Проева е многу јасна. Не само за себе, туку и за секој оној читател кој сака да се запознае со фактот дека Македонија и македонскиот идентитет не се фикција, ниту пак експеримент, неуспешен и несрекен, зачат и начнат, и божем направен во епруветите на Коминтерната и Јосип Броз Тито. Според Проева македонскиот идентитет е реалност, реалност каква што во процесот на настанувањето го поминале сите нации, слични и мошне истоветни процеси на раѓање, на зреење и со една - единствена логика на развој. Од таков процес не може да се исклучи ниту македонскиот идентитет. Уште повеќе што македонскиот идентитет и без држава успеал да опстои. А тоа е секако најтешкиот облик на преживување, за разлика од соседите кои имале држави и институции на системот. Објективноста што ја нуди Проева во својата книга не е објективност на факт, туку само на однос, на односот меѓу фактот и толкувањето, меѓу минатото, сегашноста и иднината.

Во предговорот на книгата проф. д-р Проева ќе истакне: *„Имено, со потпишувањето на Преспанската спогодба, заврши првата, присилна, фаза од процесот за насилничко менување на името на нашата држава, кога меѓународното право отстапи пред интересите на белосветските силници кои ни се закануваа со пораки од типот ‘ќе ве биде или не’, предочувајќи ни ја судбината на Северна Кореја, и тоа од претставник на лулката на современата европска демократија (Франција). Третокласни политичари од самобендисаните европски демократии нè исмејуваа, праќајќи ни пораки со мачки на нивните фејсбуци. А потписникот на Преспанската спогодба (грчкиот министер за надворешни работи) ни објаснуваше дека девојката кога се мажи добива ново име, изедначувајќи ни ја државата со невеста! Нашите народни претставници во извршната власт со години тивко ги трпат ваквите навреди и послушно ги исполнуваат нивните барања и желби за преуредување и преименување на нашата држава, небаре се новогодишни и роденденски желби, а не идентитетски и егзистенцијални прашања...”* А пак на крајот ќе заклучи: *„И наместо помирување, како што нè убедуваат, со оваа спогодба дојдоа нови поделби во двете општества. Имено, за помирување и пријателство прво е потребна искреност, а потоа волја за признавање на гревовите и за простување. Пријателство со Јужниот сосед ќе има тогаш кога ќе се роди некој грчки Вили Брант кој ќе клекне пред гробовите на убиените цивили во некое од разурнатите села, зашто споменик за македонските жртви од граѓанската војна кај Јужниот сосед нема. А добро ќе биде*

да биде придружуван и од некој англиски Вили Брант зашто селата беа срамнети со земја од напад на бомбите на англиската сојузничка авијација, та веројатно ќе им биде полесно заедно да клекнат и да им се поклонат на невините жртви“.

Она што секој заинтересиран читател ќе го стекне како впечаток и само со брзо прелистување на книгата ќе открие дека таа без сомнение е резултат на еден смел потфат. Впечаток е дека за да го оствари она што се наоѓа на страниците на книгата проф. д-р Проева можела да го направи само со јасна поставена цел, со трпеливо и настојчиво пребарување низ историската документација, голема смисла и доследност во спроведувањето на аналитичко-синтетичка методологија при извлекувањето на суштината од огромниот историски материјал и врз сето тоа да изгради сопствен став за прашањата што се тема на обработка. Тој преглед, всушност, е еден огромен напор, да се собере, обработи и компарира речиси сè позначајно што како документи, историска литература, сеќавања, печат е објавено во Македонија, на Балканот и пошироко, а се однесува на Македонија. Нивното значење не ќе може да се негира од секој сериозен проучувач на македонската историја.

Како и секоја книга со научен карактер и оваа е опремена со Резиме за првата глава, стр.143 -145, Резиме за втората глава, стр. 146 -150 и Резиме за третата глава, стр. 151 – 157, како и со три показатели за: Антропониими и теоними (стр. 165 – 169); Етникони и топоними (стр. 171 – 177); Предметен показател (стр. 179 – 187) што го олеснува снаоѓањето на читателот со бројните податоци содржани во книгата.

Тодор Чепреганов